

УДК 372.-378

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Маргіта Н.М.

У статті аналізуються дослідження науковців з проблеми готовності студентів до педагогічної діяльності, розглядаються питання підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти до організації експериментування старших дошкільників як необхідної складової майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: майбутні вихователі, професійна компетентність, дитяче експериментування, підготовка до професійної діяльності, готовність до організації дитячого експериментування.

Основи творчої особистості формуються з раннього віку в тому випадку, якщо поряд з дитиною знаходиться компетентний, захоплений своєю справою педагог. Тому формування компетентного професіонала вимагає модернізації підходів до організації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Наукові дані свідчать про те, що вже в дошкільному віці діти нерідко бояться експериментувати з предметами і матеріалами, здійснювати проби і помилки, побоюючись негативної оцінки дорослого. Ймовірно, причини нерозвинутої дослідницької активності дошкільників полягають в слабкій підготовленості педагогів до ефективної організації дитячої пошукової діяльності та експериментування що є наслідком недостатньої професійної компетентності.

Актуальність обраної проблеми обумовлена тим, що формування готовності майбутніх вихователів до організації експериментування дітей старшого дошкільного віку визначається необхідністю застосування в сучасній дошкільній освітній установі найбільш ефективних засобів виховання, навчання і розвитку. Це пов'язано з переглядом основних завдань педагогічної діяльності, їх адаптації до тих нових відносин, що складаються в нашій країні. Процес гуманізації освіти приводить до відмови від авторитарності педагогічної дії на дитину. У нових умовах перш за все стоїть завдання переходу від масово-репродуктивних форм і методів навчання і виховання до особисто-орієнтованих, індивідуально-творчих.

Тільки це дозволить поставити основною задачею пріоритет особи вихованця, забезпечити розвиток і реалізацію здібностей кожної дитини, що, у свою чергу, сприятиме успішному входженню в життя суспільства. Вирішити цю проблему можливо на основі розробки дидактичних аспектів і педагогічних технологій формування готовності студентів до організації експериментування старших дошкільників.

Мета статті – розкрити сутність поняття «готовність до професійної діяльності», «підготовка до організації дитячого експериментування», проаналізувати наукові джерела з проблеми готовності студентів до впровадження інновацій у майбутньої

професійній діяльності.

Проблема підготовки висококваліфікованих педагогів не перестає бути актуальною (А.М.Богуш, Н.В.Гавриш, В.С.Аванесов, А.Г.Бермус, В.А.Болотова, А.П.Тряпичина, Н.Ф.Радіонова, Г.І.Захарова та ін.). Найважливішою функцією сучасного педагога є сприяння безперервній освіті дитини і створення умов для прояву їх самостійності, творчості, дослідницької активності.

Теоретичний аналіз наукової літератури дає змогу визначити поняття «готовність» як цілісну, відносно стійку, особистісну структуру, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльсних детермінант неперервного професійного зростання педагога, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації у професійній діяльності педагога [7, с.126].

У психолого-педагогічних працях готовність визначається як активно-діяльсний стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізація сил на виконання завдання. Ускладнюють формування готовності пасивне ставлення до завдання, відсутність плану дій та наміру максимально використати свої знання та досвід. Психологічна готовність включає в собі, з однієї сторони, запас професійних знань, умінь і навичок; з іншої – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійну пам'ять, мислення, увагу, педагогічну спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що мають забезпечити успішне виконання професійних функцій.

Науковці М.Данилко, Н.Мацкевич визначають «готовність» як наслідок професійної підготовки людини. Це, зокрема, стосується і педагогічної діяльності, готовність до якої здійснюється через цілеспрямований розвиток особистості [5; 8]. За В.Ананьєвим, готовність «починає формуватись ще до початку професійної трудової діяльності, а потім розвивається разом з професійною працездатністю, як потенціалом основної діяльності...» [7, с.128].

Проблема готовності до професійної діяльності, визначення шляхів її формування розглядалася у працях багатьох педагогів, психологів, соціологів. Загальнотеоретичними основами згаданої проблеми вивчали Л.Артемова, Г.Беленька, О.Богініч, С.Будак, Н.Голота, М.Данилко, Н.Левінець, І.Луценко, М.Машовець, Н.Мацкевич, Г.Сухорукова та багато ін. [3].

У словнику В.Даля [4] термін «підготовка» трактується як стан попереднього виконання чого-небудь, а «підготувати», за С.Ожевим [9], означає навчити, дати необхідні знання для чогось. «Готовність» розуміють як погодженість робити що-небудь; стан, при якому все зроблено, все готово. Ці визначення дають можливість чітко визначити роль і завдання вищого навчального закладу щодо професійної підготовки студента до майбутньої діяльності.

У визначенні підготовленості майбутнього вихователя до організації експериментування старших дошкільників важливими критеріями є ціннісне ставлення до майбутньої діяльності, сформованість педагогічного мислення та комунікативних здібностей, а загальним показником розвитку професійно-педагогічної культури особистості майбутнього вихователя виступає міра його всебічної творчої активності.

Узагальнивши викладені судження різних науковців, можна дійти висновку, що «підготовка» є процесом, а «готовність» – є результатом професійного навчання. Відповідно до цього можна говорити про те, що «готовність до педагогічної діяльності» є результатом навчально-виховного процесу, який здійснюється через певні компоненти, що між собою взаємопов'язані.

Вчені виділяють різні структурні компоненти педагогічної діяльності. Так, Т.Поніманська виділяє необхідні в професійній діяльності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу особистісні якості. Це – здатність до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництво з дитиною на засадах гуманізації, розвитку; здатність до емоційної і моральної підтримки дитини; прагнення до емоційної близькості у спілкуванні; спрямування на психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості; бажання поповнювати знання, займатися самонавчанням і самовихованням для вдосконалення своєї педагогічної майстерності; здатність виявляти і враховувати у вихованні інтереси дітей та їхнє право на повагу [6, с.165].

На думку вченої, педагогічна діяльність є динамічною системою, складовими якої є п'ять взаємопов'язаних компонентів: гностичний – об'єднує здатність до аналізу, узагальнення, уміння формулювати стратегічні, тактичні й операційні завдання щодо виховання і навчання, виробляти стратегію їх вирішення, оцінювати проекти рішень і способи їх реалізації, знаходити продуктивніші шляхи; проектувальний – передбачає формулювання системи цілей і завдань, планування власної діяльності і діяльності дітей; конструктивний – пов'язаний із відбором та організацією навчального матеріалу; організаторський – здатність здійснювати педагогічний процес, створювати розвивальне середовище для дитини [10, с.132].

Однак, психолого-педагогічні і спеціальні знання є необхідною, але недостатньою умовою професійної компетентності, яка ототожнюється з професійною підготовленістю і здатністю суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності. На нашу думку слід враховувати, що вона є мірою і основним критерієм визначення її відповідності вимогам праці.

Г.Беленька вважає професійну компетентність вихователя інтегрованим поняттям, що охоплює світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні вміння в обраній галузі діяльності, розкриті професійно значущі якості, побудовані на цьому фундаменті авторитет. При цьому дослідниця застерігає: «Не можна розглядати професійну компетентність педагога-дошкільника лише як когнітивний компонент педагогічного професіоналізму та основу культури професійного мислення, свідомості її самосвідомості. Професійна, компетентність педагога вихователя дітей дошкільного віку - поняття значно ширше» [1, с.14-15]. Наявність професійної педагогічної компетентності дозволяє особистості виконувати відповідну діяльність у сферах власної професійної компетентності.

Дослідниками дошкільної освіти розрізняються такі сфери компетенції сучасного вихователя дітей дошкільного віку: оздоровчо-профілактичну, діагностико-прогностичну, навчально-розвивальну, методичну, виховну, комунікативну, організаційно-педагогічну, контрольну, просвітницьку, самовдосконалення. Причому кожна з них потребує від педагога, крім професійних знань та умінь, ще й наявності позитивних світоглядних настанов і розвитку певних особистісних професійно значущих рис характеру [1].

Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання. Педагогічні уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою (навички). Через педагогічні уміння розкривається структура професійної компетентності пе-

дагога. Психолого-педагогічні вміння є найбільш узагальненими. Вони стосуються всієї педагогічної діяльності вихователя, забезпечуючи виконання всіх трудових функцій. Це вміння аналітичні, проєктивні, конструктивні, організаційні, комунікативні, рефлексивні, креативні.

До аналітичних слід віднести уміння: спостерігати, аналізувати й оцінювати рівень розвитку, вихованості та навченості кожної дитини; аналізувати конкретні педагогічні ситуації, оцінювати їх і враховувати в організації активного педагогічного впливу; аналізувати й оцінювати педагогічні явища, причини, умови і характер їх виникнення та розвитку (наприклад, виявлення негативних проявів у дітей, таких, як агресія, примхливість, упертість, недисциплінованість, надмірна збудливість); аналізувати діяльність своїх колег, помічаючи позитивні й негативні моменти в їх роботі; аналізувати свою власну педагогічну діяльність, виділяючи найбільш ефективні методи і прийоми в роботі, недоліки, промахи, помилки з метою їх усунення та покращання якості навчально-виховного процесу; аналізувати отримані результати в зіставленні з вихідними даними і поставленими педагогічними завданнями; аналізувати природу досягнень і недоліків у професійній діяльності, співвідносити свій досвід з педагогічною теорією; на основі аналізу досягнутих результатів і з урахуванням сучасних вимог обґрунтовувати нові педагогічні завдання.

Проєктивні вміння охоплюють: уміння проєктувати результати педагогічних впливів та шляхи їх здійснення; уміння проєктувати розвиток особистості кожної дитини і колективу в цілому; уміння прогнозувати результати навчання і виховання, можливі труднощі в навчанні й вихованні окремих дітей; уміння виділяти й конкретизувати педагогічні завдання, визначати умови їх розв'язання, планувати свою роботу, пов'язану з керівництвом різними видами діяльності; уміння обґрунтовано вибирати найбільш ефективні засоби, методи й організаційні форми навчально-виховної роботи, орієнтуючись на особистість дитини, її можливості, бажання, потреби.

До групи конструктивних відносяться уміння: аналізувати і вибирати навчально-виховний матеріал відповідно до мети навчання і виховання, урахуваючи рівень навченості й вихованості дітей; здійснювати дидактичну переробку матеріалу, адаптуючи його до рівня розвитку вихованців; ділити кожну дію на окремі операції, обґрунтовуючи значення кожної; найбільш раціонально розташовувати дітей під час певного виду діяльності; розподіляти обов'язки під час спільної діяльності, урахуваючи психологічні особливості, рівень розвитку та наявні вміння дошкільників; визначати логічну структуру організації занять й інших режимних моментів.

Організаційні це – уміння керувати поведінкою й активністю дітей, зацікавлювати й залучати вихованців до ігор, занять, трудових доручень, урахуваючи їх бажання; уміння об'єднувати дітей у групи, урахуваючи їх симпатії, інтереси, рівень розвитку, індивідуальні особливості; уміння швидко й компетентно розв'язувати педагогічні задачі, вибираючи найбільш ефективні засоби педагогічного впливу; уміння застосовувати педагогічно доцільний різновид вимог, варіювати їх залежно від віку, індивідуальних особливостей дітей та конкретних педагогічних умов; уміння чітко, доступно, лаконічно пояснювати дітям завдання, правила, вимоги.

Комунікативні вміння також характеризуються неоднорідністю. Серед них необхідно виділити такі: уміння враховувати під час спілкування вікові особливості дітей; уміння урахувувати індивідуальні особливості, зокрема вид репрезентативної системи - основного каналу світосприйняття людини; уміння помічати, правильно розуміти невербальні сигнали співрозмовника і самому доречно користуватися ними; уміння доцільно поєднувати вербальні й невербальні засоби спілкування, дотримуючись їх конгруентності (співпадіння того, що розповідається людиною (вербально.) з тим, про що «говорить» мова її тіла (невербально); уміння врахувати емоційний стан співрозмовника, обстановки, у яких відбувається спілкування; уміння встановлювати педагогічно доцільні взаємостосунки з дітьми, їх батьками й колегами; уміння знаходити контакт і правильний тон у спілкуванні з різними людьми в різноманітних обставинах; уміння володіти фасцинацією й атракцією (фасцинація – словесний вплив на людей, за яко-

го досягається мінімізація втрати інформації: атракція - візуально фіксоване емоційне ставлення людини до кого-небудь або чого-небудь як прояв до нього симпатії чи готовності спілкуватися).

Рефлексивні уміння мають місце при здійсненні педагогом контрольно-оцінної діяльності. У процесі такого аналізу визначається: правильність постановки цілей, їх трансформації у конкретні завдання; адекватність комплексу визначених завдань наявним умовам; відповідність змісту діяльності вихованців поставленим завданням; ефективність застосовуваних методів, прийомів і засобів педагогічної діяльності; відповідність застосовуваних організаційних форм віковим особливостям учнів, рівневі їх розвитку, змісту матеріалу та ін.; причини успіхів і невдач, помилок і труднощів у процесі реалізації поставлених завдань навчання і виховання; аналізувати отримані результати, порівнюючи їх з вихідними даними і поставленими педагогічними завданнями; визначати ефективність застосовуваних прийомів, методів, засобів навчально-виховної роботи; аналізувати природу досягнень і недоліків у професійній педагогічній діяльності; співвідносити свій досвід з педагогічною теорією; на основі аналізу досягнутих результатів висувати і обґрунтовувати педагогічні завдання.

Творчі вміння – це вміння генерувати нестандартні ідеї, використовуючи асоціації, аналогії, комбінування, методи активізації творчості, алгоритми та спеціальні прийоми технології творчості ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) у процесі розв'язання професійних завдань: уміння застосовувати у своїй роботі досвід творчої діяльності інших; уміння організувати творчу діяльність вихованців, здійснювати її аналіз, самоаналіз, а також давати самооцінку творчих досягнень.

Сформованість таких умінь характеризує вихователя, як професіонала, здатного створювати в педагогічному процесі якісно нові матеріальні і духовні цінності, вміння поєднувати у своїй педагогічній діяльності стереотипне, що додає процесу стійкість, стабільність, керованість, інваріантність, з інноваційним – таким, що продукує варіативність, свободу, мінливість.

Робота вихователя ДНЗ характеризується як творча діяльність, яка не може здійснюватися за шаблоном, оскільки невід'ємними її компонентами є оригінальність, відхід від штампів, несподіванка, уміння діяти інтуїтивно згідно з обставинами.

Зокрема, вихователь дітей дошкільного віку, підготовлений до вирішення завдань дослідного навчання, повинен володіти рядом характеристик, всіма видами психолого-педагогічних і специфічних умінь. На нашу думку основними слід вважати: надчутливість до проблем, здатність бачити «дивне в повсякденному», вміння знаходити і ставити перед дітьми реальні навчально-дослідні завдання в зрозумілій для дітей формі; вміння захопити дітей дидактично цінною проблемою, зробивши її проблемою самих дітей; бути здатним до виконання функцій координатора і партнера в дослідницькому пошуку, допомагаючи дітям, вміння уникати директивних вказівок і адміністративного тиску; вміння бути терпимим до помилок, що допускаються дітьми в спробах

знайти власне рішення, пропонувати свою допомогу або адресувати до потрібних джерел інформації тільки в тих випадках, коли дитина починає відчувати безнадійність свого пошуку; організувати заходи для проведення спостережень, експериментів і різноманітних «польових» досліджень; надавати можливість для регулярних звітів робочих груп та обміну думками в ході відкритих загальних дискусій; заохочувати і всіляко розвивати критичне ставлення до дослідницьких процедур; вміння стимулювати пропозиції щодо поліпшення роботи і висунення нових, оригінальних напрямків дослідження; провокувати на появу питань і бажання пошуку на них відповідей; уважно стежити за динамікою дитячих інтересів до досліджуваної проблеми. Вміти закінчити проведення досліджень і роботу з обговорення та впровадження рішень у практику до появи у дітей ознак втрати інтересу до проблеми; бути гнучким і при збереженні високої мотивації дозволяти окремим дітям продовжувати працювати над проблемою на добровільних засадах, поки інші учні вишукують шляхи підходу до нової проблеми; розвивати у самого себе «відкрите мислення»; створювати розвивальне середовище, що провокує (робить необхідним) дитину до створення ситуації ухвалення самостійного рішення в умовах вибору на основі дослідницької позиції.

На основі вище сказаного, необхідно у межах вищого навчального закладу створювати умови для найбільш ефективного забезпечення готовності майбутніх педагогів до використання експериментування як методу дослідного навчання. Серед них наступні:

1. Сформувати мотивацію майбутніх вихователів на використання експериментування як методу дослідного навчання;
2. Здійснити збагачення, систематизацію і інтеграцію знань про даний метод навчання;
3. Забезпечити включення педагогів в дослідницьку, практичну і рефлексію діяльність по використанню експериментування.

Отже, до особистості вихователя ставляться високі вимоги. Для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь повинен оволодіти знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Одночасно йому необхідно опанувати відомості, які на загальнотеоретичному рівні розкривають мету, завдання, принципи, зміст виховання і навчання дітей, а також оптимальні умови, форми, методи і засоби здійснення навчально-виховного процесу, організації експериментування, ігор, інтелектуальної та фізичної праці, художньої творчості, облаштування простору життєдіяльності дітей.

Урахування вище окреслених вимог у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів відіграє важливу роль в якісному кадровому забезпеченні дошкільних закладів вихованими, освіченими працівниками, професійно здатними за своїми психологічними якостями до організації експериментування старших дошкільників.

Література

1. Бельська Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: Монографія / Ганна Володимирівна Бельська. – К.: Світич, 2006. – С.148
2. Богуш А.М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника / Алла Михайлівна Богуш // Педагогіка і психологія. – 2000. – №1. – С.5-10
3. Галузевий стандарт вищої освіти: освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010101 «Дошкільне виховання». Кваліфікація 3340 «Вихователь» / [Артемюва Л.В., Машовець М.А., Бельська Г.В., Богінч О.Л., Голота Н.М., Левінець Н.В., Луценко І.О., Сухорукова Г.В.] – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. – 258 с.
4. Даль В.И. Толковый словарь великорусского языка / Владимир Иванович Даль. – М.: Русский язык, 1998. – 688 с.
5. Данилко М.Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вихов. і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Микола Тихонович Данилко. – Луцьк, 2000. – 19 с.
6. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: Навчальний посібник / Л.П.Загородня, С.А.Титаренко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 319с.
7. Ліненко А.Ф. Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності / Алла Францівна Ліненко // Педагогіка і психологія. – 1995. – №1. – С.125-132
8. Мацкевич Н.М. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з фізичного виховання: дис..... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Нінель Матвіївна Мацкевич. – Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – 248 с.
9. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Сергей Иванович Ожегов / под ред. Н. Д. Шведовой. – 18-е изд. – М.: Русский язык, 1986. –

797 с.

10. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / Тамара Іллівна Поніманська. – К.: Академвидав, 2004. – С.129-136

11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно–ориентированной парадигмы образования / Андрей Викторович Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2 – С.60

Маргіта Н.М.

О готовности будущих воспитателей к организации экспериментирования старших дошкольников

В статье анализируются исследования разных авторов по проблеме готовности студентов к педагогической деятельности, рассматриваются вопросы подготовки будущих специалистов дошкольного образования к организации экспериментирования старших дошкольников как необходимой составляющей их будущей педагогической деятельности.

Ключевые слова: будущие воспитатели, профессиональная компетентность, детское экспериментирование, подготовка, готовность.

Margita N.M.

To the issue of readiness of future preschool education specialists to the experimentation of senior under-fives

The author of the article has analysed the scientists' researches about the students' readiness to the pedagogical activity, as well as the issue of preparation of future preschool specialists to organization experimentation of senior under-fives, a necessary part of future professional activity.

Key way: future teacher, professional competence, child's experimentation, preparation, readiness.